

Álit
um
almanna- og
heilsuútbúgvingar
á
míðnámsstigi

Álit um
almanna- og heilsuútbúgvingar
á miðnámsstigi

Nevndin, sum landsstýrismaðurin í undirvísingarmálum setti í august 1996 til at gera uppskot um lóg um almanna- og heilsuútbúgvingar.

Apríl 1997

Innihaldsyvirlit

Inngangur	Bls.
Formæli formansins	5
Tilnevning og arbeiðssetningur	7
Nevndararbeiðið og niðurstøða	8
 Verandi skipanin	
Almenn lýsing	11
Frágreiðing um starvsbólkar:	
- heimahjálparar	11
- sjúkrahjálparar	13
- røktarar	14
- røktarheimsassistentar	15
- ítrivsvegleiðarar	16
Frásøgn um skúlagongd	17
 Uppskot um nýggja skipan	
Almenn lýsing	19
Útbúgvingarskipanin	19
Skúlaskipanin	21
- skúla- og leiðsluviðurskipti	21
- næmingaflokkar	21
Ráðs- og nevndarskipanin	22
Stuðulsskipanin	22
Uppskúling	23
Avmarkingar í mun til donsku lógina	25
 Uppskot um lóg	
Almenn lýsing	27
Lógaruppskot	28
Almennar viðmerkingar	
- frágreiðing um galdandi lóggávu	35
- samandráttur av nýskapanini við uppskotinum	35
- fíggarligur kostnaður av uppskotinum	36
- hvørji hava havt uppskotið til hoyringar	37
Serligar viðmerkingar	
- viðmerkingar til einstøku greinirnar	38

Inngangur

Formæli formansins

Við hesum leggur nevndin, ið landsstýrismaðurin í undirvísingarmálum setti í august 1996 at gera lógaruppskot o.a. um lóg um almanna- og heilsuútbúgvingar í Føroyum, "*Álit um almanna- og heilsuútbúgvingar á miðnámsstigi*", fram.

Tá ið landsstýrismaðurin í undirvísingarmálum setti hesa nevndina, var arbeiðssetningurin fyrst og fremst at gera eitt *lógaruppskot* um almanna- og heilsuútbúgvingar á miðnámsstigi í Føroyum. Nevndin var tó skjótt samd um, at talan var um so rúgvismikið tilfar og so nógv serlig viðurskifti, at tað ikki var nóg mikið bert at gera eitt lógaruppskot, men at neyðugt eisini var at lýsa málið gjøllari, fyri at allir partar skulu hava eitt betri grundarlag fyri at viðgera lógaruppskotið. Eftir at formaðurin hevði umrøtt áskoðan nevndarinnar við landsstýrismannin, varð avtalað, at nevndin skuldi gera eitt *álit* um almanna- og heilsuútbúgvingar á miðnámsstigi.

Sum nevndarformaður fari eg í stuttum at siga nøkur orð um arbeiðið við hesum álit. Eisini fari eg at siga frá nøkrum av egnu sjónarmiðum mínum um ætlaðu útbúgvingarnar og hvørja ávirkan tær kunnu fáa á arbeiðsmarknaðarviðurskiftini og støðið á almanna- og heilsuøkinum.

Umboð fyri fakkbólkar, ið starvast sum heimahjálparar, sjúkrahjálparar, pleygarar og sjúkrasystur í almanna- og heilsuverkinum, hava havt umboð í nevndini. Nevndin hevur verið samd í øllum, ið viðgjørt er á nevndarfundunum, og tað er somuleiðis ein samd nevnd, ið tekur undir við niðurstøðunum í hesum álit.

Flest øll vita, at stórar broytingar eru á almanna- og heilsuøkinum, sum eisini ávirka arbeiðið hjá teimum ymsu fakkbólkunum. Í Føroyum eins og aðrastaðni arbeiða fleiri ymiskir starvsbólkar á almanna- og heilsuøkinum, og tað finnst bæði skrivaðar og óskrivaðar reglur um fakmørkini hjá teim ymsu starvsbólkunum.

Í londunum uttan um okkum hevur orðaskiftið í fleiri ár eisini verið um evni sum t.d. samskipan, fakmørk, útbúgvingarviðurskifti, fakligt støði, arbeiðsloysi og arbeiðsmarknaðarviðurskifti á almanna- og heilsuøkinum.

Í Danmark førði hetta m.a. til, at útbúgvingarnar til heimahjálpara, sjúkrahjálpara, røktara (pleygara) o.a. vóru tiknar av í 1991 og nýggj almanna- og heilsuútbúgvingarskipan sett í verk ístaðin. Í Føroyum hevur ikki áður verið møguleiki til at taka nakra útbúgving á miðnámsstigi á almanna- og heilsuøkinum, og hava føroyingar tí í flestu førum fingið sínar útbúgvingar í Danmark. Eisini hava nakrir føroyingar longu fingið útbúgving eftir nýggju dansku skipanini og eru byrjaðir at arbeiða í Føroyum.

Ætlaða útbúgvingin til *almanna- og heilsuhjálpara* er ein grundútbúgving, men kemur samstundis at nækta ein tørv, sum í fleiri ár hevur verið á heimahjálparaøkinum. Harumframt fáa verandi heimahjálparar møguleika fyri uppskúling, og fyri heimarøktarekið sum heild kemur hetta í longdini at hækka støðið til gagns fyri bæði brúkararnar og samfelagið.

Ætlaða útbúgvingin til *almanna- og heilsuatstøðara* er ein breið útbúgving, ið gevur førleika til at røkja nógv ymisk sløg av uppgávum á almanna- og heilsuøkinum. Talan er sostatt um ein sera fleksiblan starvsból, ið má metast at vera neyðugur í einum øki, sum er undir støðugari menning og broyting.

Í Danmark hava verið ávísir trupulleikar at fáa nøktandi samstarv millum henda nýggja starvsból og verandi starvsbólkar, ið hava útbúgving eftir gomlu skipanini. Limirnir í nevndini kenna til hesi viðurskifti, og meti eg, at við hesi vitan eru vit í Føroyum betur før fyri at taka ímóti hesum nýggja starvsbólki, og at fáa tað neyðuga samstarvið at virka í einum tillagingarskeiði.

Tað er neyðugt, at bæði okkara heilsumyndugleikar og arbeiðsmarknaðurin laga seg til broyttu umstøðurnar og taka støðu til, hvussu framtíðar viðurskiftini á almanna- og heilsuøkinum skulu síggja út. Fyrsta stigið varð tikið, tá ið landsstýrismaðurin í undirvísingarmálum setti hetta lógararbeiði í gongd.

Væntandi kemur orðaskiftið um ætlaðu umskipanina av útbúgvingunum á almanna- og heilsuøkinum í stóran mun at snúgvá seg um avmarking av fakmørkum, men vónandi fer hetta orðaskifti fyrst fremst altíð at hava tørvin hjá viðskiftafólkunum/sjúklingunum fremst í huga.

*Aibritt á Plógv,
nevndarformaður*

Tilnevning og arbeiðssetningur

Landsstýrismaðurin í undirvísingarmálum, Eilíf Samuelsen, hevur í skrivi, dagfest 29. august 1996, tilnevnt limir í eina nevnd til at gera uppskot um lóg um almanna- og heilsuútbúgvingar á miðnámsstigi.

Í nevndini sótu:

Aibritt á Plógv, lögfrøðingur og formaður í nevndini
Petur Oluf Hansen, undirvísingarleiðari og skrivari í nevndini
Ása Djurhuus, umboð fyri Heimahjálparafelag Føroya
Joan Ziskason, umboð fyri Sjúkrasystrafelag Føroya
Meta Johannesen, umboð fyri Sjúkrahjálparafelag Føroya
Sjúrður Norðbúð, umboð fyri Føroya Pleygarafelag
Gunvør Hoydal, deildarleiðari (er seinni farin úr nevndini)

Í tilnevningarskrivinum frá landsstýrismanninum verður m.a. sagt:

“Talan er um útbúgvingar á miðnámsstigi, sum skulu koma í staðin fyri heimahjálpara, sjúkrahjálpara, røktara, røktarheimatstøðing og ítrivsvegleiðara.

Nevndin skal gera uppskot um lóg til almanna- og heilsuútbúgvingar, sum í høvuðsheitum samsvara teimum donsku, men eru lagaðar til føroysk viðurskipti.

Neyðugt verður, at ein uppskúlingarútbúgving fyri verandi heimahjálparar o.o. verður bygd inn í lógaruppskotið.

Samanborið við verandi útbúgvingarnar skulu tær nýggju verða breiðari, meira generellar og skipaðar í stigum, har fyrsta stig er ætlað fólki, sum skulu arbeiða í primera sektorinum (heim, røktarheim, dagstovnar), og har annað stig er ætlað teimum, sum arbeiða í tí sekundera sektorinum (sjúkrahús o.a.).

Fyrsta stig er støði undir øðrum útbúgvingarstigi. - Annað útbúgvingarstig gevur atkomu til hægri útbúgvingar. Í útbúgvingunum skal dentur leggjast á at geva teimum lesandi námsfrøðiligt innlit, soleiðis at tað sosiala-, heilsuliga- og námsfrøðiliga økið verður meira samhangandi í hugburði.

Útbúgvingarnar skulu verða skiftisútbúgvingar og merkir hetta, at fyri at verða tikin upp í útbúgvingina, skal viðkomandi hava ein setanarsáttmála við avvarðandi myndugleika. Í útbúgvingini verður skift millum praktiskt yrki og skúlagongd.

Nevndin eigur at umrøða lønarspurningin”

Nevndararbeiðið og niðurstøða

Nevndin hevði sín fyrsta regluliga fund tann 9. oktober 1996 og hevur tilsamans havt 9 fundir. Seinasti nevndarfundur var 9. apríl 1997. Harumframt hava nevndarlimirnir arbeitt við álitinum millum nevndarfundirnar.

Í nevndini hevur orðaskiftið mest snúð seg um útbúgvingarbygnaðin, um eftirútbúgving, hvussu stýringin av útbúgvingin eigur at verða, herímillum um ráðs- og nevndarskipanina. Rættuliga drúgt orðaskifti hevur verið um uppskúling av verandi starvsfólkum. Nevndin leggur stóran dent á, at tey, sum í dag starvast á almanna- og heilsuøkinum, eiga at verða uppskúlað soleiðis, at tey fáa sama formella førleika sum tey, ið fáa útbúgving eftir nýggju skipanini.

Nevndin mælir til, at útbúgvingarskipanin í høvuðsheitum hevur hesar meginreglur:

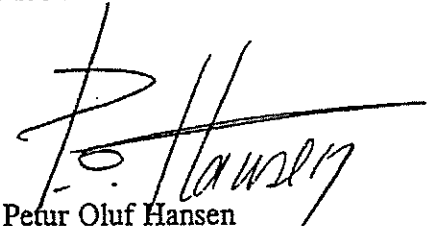
- a) at skipanin er eitt trygdarnet undir heilsu- og røktaruppgávunum á almanna- og heilsuøkinum
- b) at skipanin eigur at fata um stigvísa útbúgving á almanna- og heilsuøkinum á miðnámsstigi, har fyrri parturin, sum varir 1 ár, er útbúgving til heilsuhjálpara, hvørs starvsøki í høvuðsheitum er á tí primera økinum, og seinni parturin, sum varir 1 1/2 ár, er útbúgving til heilsuatstøðara, hvørs starvsøki í høvuðsheitum er á tí sekundera økinum
- c) at treytin fyri at verða tikin upp til fyrri partin í útbúgvingini er, at umsøkjari hevur havt starvsroyndir ella útbúgving í minsta lagi 1 ár eftir loknan fólkaskúla (9. flokk)
- d) at skipað verður fyri uppskúling av verandi starvsfólkum, og at hesi eiga at kunna fara undir útbúgvingarnar eftir hesi lóg og fáa góðskriving fyri áður loknað útbúgving og arbeiðsroyndir.

Mett verður, at lógaruppskotið, sum nevndin hevur gjørt, er í samsvari við orðingina í tilnevningarskivinum, m.a., at nevndin skal gera uppskot um lóg til almanna- og heilsuútbúgvingar, sum í høvuðsheitum samsvara teimum donsku, men lagaðar til føroysk viðurskifti.

Nevndin metir, at hjálagda lógaruppskot lýkur neyðugu krøvini fyri útbúgving á almanna- og heilsuøkinum, og at tilmæltu útbúgvingarskipanin kann javnmetast við aðrar javnlíkar skipanir.

Tórshavn í apríl 1997

Aibritt á Plógv
formaður

Petur Oluf Hansen
skrivari

Ása Djurhuus

Ían Ziskason

Meta Johannesen

Sjurður Norðbúð

Verandi skipanin

Almenn lýsing

Eingin lóggáva er sett í gildi í Føroyum við atlitið at almanna- og heilsuútbúgvingum á miðnámsstigi. Heldur eingin skipað fulltíðar-útbúgving er sett á stovn í Føroyum á nevndu økjum. Tey fólk, ið hava útbúgving, og sum í dag starvast á almanna- og heilsuøkinum, hava fingið sína útbúgving í Danmark. Tær útbúgvingar talan er um eru: sjúkrahjálpara-, røktara-, røktarheimsatstøðinga- og ítrivsveg-leiðaraútbúgving. Heimahjálparar hava onga útbúgving, men eru settir í starv eftir reglum í forsorgarlógini. Heimahjálparar hava tó fingið ástøðiliga og verkliga upplæring á skeiðum, sum hava verið skipað og lögð til rættis fyri heimahjálparar.

Frágreiðing um starvsbólkar

Á næstu blaðsíðum verður greitt frá, hvussu nevndu bólkar hava fingið sína útbúgving og hvørjar uppgávur tey hava. Eisini verður greitt frá teimum broytingum, ið eru framar á teimum ávísu útbúgvingarøkjunum. Í partinum "Uppskot um nýggja skipan" verður greitt frá uppskúlingarmøguleikunum. Sum tað framgongur av frágreiðingunum, eru tilsamans umleið 640 limir í avvarðandi yrkisfeløgum, av hesum er roknað við, at umleið 320 skulu hava uppskúling (meira um hetta undir "uppskúling" á bls. 23).

Heimahjálparar starvast sambært heimahjálparaskipanini, sum í 1973 varð sett í verk eftir reglum í forsorgarlógini. Av tí at tað var sera trupult at koma til ávísar oyggjar og ógjørlegt at vitja allar bygdirnar, var neyðugt at heita á fólk í teim ymsu bygdunum um at hava eftirlit við heimahjálpinum á staðnum. Sostatt vórðu eftirlitskvinnur settar í hvørjari sókn. Síðani varð søkt eftir kvinnum og monnum til at starvast sum heimahjálparar. Vanligu krøvini vóru, at umsøkjari hevði góðan kunnleika til húsligt arbeiði, var vinarligur og hjálpsamur og dugdi at seta seg inn í trupulleikarnar hjá øðrum, samstundis sum umsøkjari skuldi hava góðan hug til at hjálpa fólki.

Arbeiðið hjá heimahjálparum fevnir um vanligt húsligt arbeiði, so sum at keypa inn, matgera, vaska og bøta klæði, verða um børn og sjúklingar, hjálpa eldri og brekaðum við tí, tey ikki vóru før fyri sjálvi, so sum persónligt reinføri, lata tey úr og í o.s.fr.

Skipað hevur verið fyri skeiðum fyri heimahjálparar, og fingi fyrstu heimahjálparar prógv í 1976. Áhugin fyri at fara á skeið var stórur, og árliga fingi umleið 20 útbúgving. Útbúgvingin var býtt upp í trý skeið, ið vórðu hildin í eitt ár. Samlaða tímatalið var umleið 200 í hesum lærugreinum: Sálarlæra, sjúkrarækt, matlæra, fyrstahjálp, sjúkralæra, arbeiðs- og lyftihættir, sjónbrek, samfelagslæra, brúkarakunning, tilfarslæra, húsrækt o.l.

Skeiðini hildu uppát, helst av tí, at um tørvurin skuldi næktast, var neyðugt við einari heilt nýggjari útbúgving fyri heimahjálparar.

Uppgávan hjá heimahjálparum er broytt soleiðis, at arbeiðið, sum áður mest snúði seg um at taka sær av praktiskum uppgávum, nú eisini fatar um persónliga rækt av sjúklingum og at vera sjúkraisystur til hjálpar.

Sum flest øllum kunnugt, eru skipanirnar lagdar saman í *eina* skipan - Heimaræktina. Broytingarnar eru stórar hjá øllum þørtum. Ein tann størsta broytingin er helst bólkaarbeiði, har tann einstaki heimahjálparin fær álagt eina ábyrgd, sum hann lítur móguleikar hevur fyri at klára, um hann ikki fær eina útbúgving, ið ger hann skikkaðan til at nækta bæði tann økta tørvin á sjúkrarækt, persónligari rækt av sjúklingum, eygleiðing av sjúklingum o.s.fr., og tað harvið øktu ábyrgdina; við tað hann nú sjálvur skal leggja arbeiðið til rættis og móguliga taka avgerðir, hann ikki er vanur við.

Um ein samanber okkara viðurskifti við dansk viðurskifti, so hevur danski heimahjálparin alla tíðina fingið tilboð um skeið og eftirútbúgving, og nú eisini uppskúling, til tess at klára allar tær nýggju uppgávurnar. Í Føroyum eru eingi skeið ella nakað slag av undirvísing fyri heimahjálparar, samstundis sum hildið verður, at teir skulu klára somu uppgávur sum danskir heimahjálparar.

Í dag starvast í Føroyum umleið 350 heimahjálparar. Av hesum hava 200 als onga útbúgving, meðan hinir 150 bert hava ta gomlu heimahjálparaútbúgvingina.

Sjúkrahjálparar starvast á ellisheimum, á somatiskum sjúkrahúsum og í psykiatriini; teir arbeiða við sjúkum og brekaðum fólki í øllum aldrum.

Útbúgvingin varð stovnað 1960 og var ætlað at útbúgva starvsfólk, sum undir leiðslu og umsjón sjúkrasystranna kundi vera um sjúklingar og gera arbeiði, sum hoyrir til vanligar arbeiðsøkið hjá sjúkrahjálparum. Í 1973 varð útbúgvingin longd til 1 ár: ástøðilig undirvísing í 4 mánaðir og starvsvenjing á sjúkrahúsi í 8 mánaðir. Lærugreinirnar vóru anatomi, fysiologi, sjúkrarøktarlæra á byrjanarstigi og sersjúkrarøktarlæra, sálarfrøði, almanna- og samfelagslærugreinir, fyrstahjálp o.a. Útbúgvingin er nú tikin av, og almanna- og heilsuútbúgvingarnar í Danmark komnar í staðin.

Sjúkrahjálparar arbeiða fyrst og fremst við røkt og umsorgan av sjúklingum. Aktivering og uppvenjing hoyra vanligar til arbeiði teirra. Harumframt taka sjúkrahjálparar lut í kanninum og viðgerð - eisini á serdeildum. Umframt hetta kunnu sjúkrahjálparar fáa álagt aðrar sjúkrarøktaruppgávur við neyðugari leiðbeining frá sjúkrasysturum ella læknum.

Vanligar starvsøkið hjá sjúkrahjálparum er ásett í donskum rundskriv - "sygehjælpercirkulæret". Í gerandisdegnum, í øllum almanna- og heilsuøkinum, eru sjúkrahjálparar ein sera álftandi fakkólkur; teir stöðast ofta leingi á sama arbeiðsplássi, og tað gevur teimum stórar fyrimunir, við tað at teir kenna væl arbeiðsgongdina og eru sera kunnigar á júst tí arbeiðsøkinum.

Sjúkrahjálparar virka á øllum almanna- og heilsuøkinum, og allar broytingar, sum har eru, virka aftur á arbeiðsøki sjúkrahjálparanna. Gongdin er, at størri dentur skal leggjast á heildarviðgerð, at eggjast skal til virkið samstarv við sjúklingar o.o. heldur enn passiva røkt og ansing. Í hesum sambandi er styrkin hjá sjúkrahjálparum, at flest teirra tey komandi 10 árin verða skúlaðir til almanna- og heilsu- atstøðara ella til aðra longri útbúgving.

Umleið 240 sjúkrahjálparar eru limir í sjúkrahjálparafelagnum. Roknast kann við, at umleið 140 skulu hava uppskúling.

Sjúkrahjálparar, sum hava staðið prógv, verða løntir sambært sáttmála millum Føroya Landsstýri og Føroya Sjúkrahjálparfelag í lønartalvu 11-13 og 15-19.

Røktarar (eisini nevndir pleygarar) starvast á psykiatriskum sjúkrahúsum/deildum, psykiatriskum røktarheimum, bústovnum, sambýlum, psykiatriskum viðgerðarstovnum, dagtilhaldum, verkstøðum, stuðuls- og kontaktpersónskipanum v.m.

Útbúgvingin hevur áður verið skipað sum ein yvirbygningur til sjúkra- hjálparaútbúgvingina. Útbúgvingin tók 8 mánaðir, harav 2½ mánaða skúlagongd og umleið 6 mánaða starvsvenjing. Útbúgvingin fevndi fyrst og fremst um psykiatri og psykiatriska sjúkrarøktarlæru, men eisini um sálarfrøði, heiliváglæru, lógarviðurskipti o.a. Útbúgvingin er nú tikin av, og í staðin eru almanna- og heilsuútbúgvingarnar settar á stovn í Danmark.

Røktarar veita nógv ymisk sløg av røkt, umsorgan eins og aktiverandi stuðul til fólk við psykiatriskum sjúkum. Talan kann vera um eygleiðing af sjúklingum, samskipti við tann einstaka sjúklingin, psykiatriska sjúkrarøkt umframt arbeiðs- og aktivitetsterapi. Teir taka lut í tilrættaleggingini av gerandisdegnum hjá sjúklingunum og luttaka í tí, sum gjørt verður saman við teimum. Teir taka harumframt lut í frágreiðingum og konferancum um sjúklingar og starvsfólkasamskipti í breiðari merking eins og í undirvísing og vegleiðing.

Røktarar eru ein starvsbólkur, sum beinleiðis er vendar móti psykiatriska starvsøkinum. Teir hava nógv beinleiðis samband við og kunnleika um sjúklingarnar, og teir virka í einum tvørfakligum samstarvi við aðrar starvsfólkabólkar við tilknýti til sjúklingarnar.

Røktarar arbeiða út frá eini heildarfatan av støðuni og tørvinum hjá sjúklingunum, og eru tí ein týðandi liður í (tí resocialiserandi) arbeiðinum at fáa sjúklingar burtur úr varandi sjúkustøðuni.

Røktarar virka í høvuðsheitum á psykiatriska økinum, og allar broytingar, sum har henda, virka aftur á arbeiðsøki røktaranna. Í Føroyum eru kortini ikki so nógv arbeiðspláss fyri røktarum samanborið við t.d. Danmark, har rættuliga umfatandi broytingar eru hendar seinastu árin í sambandi við kommunalar og amtskommunalar bygnaðarbroytingar á tí psykiatriska økinum.

Umleið 38 hava starv sum røktarar í Føroyum. Roknast kann við, at umleið 20 skulu hava uppskúling.

Røktarar, sum hava staðið prógv, verða løntir sambært sáttmála millum Føroya Landsstýri og Føroya Pleygarafelag.

Røktarheimsassistentar starvast mest á røktarheimum og øðrum stovnum fyrri vaksni, sjúk og brekað fólk.

Útbúgvingin til røktarheimsassistent tók 2...ár og 3 mánaðir, nøkulunda javnt býtt millum ástøði og starvsvenjing. Lærugreinirnar vóru fyrst og fremst heilivágur og røkt, harumframt vóru nógvir tímar í røktarumsorgan, sálarfrøði, námsfrøði, almanna- og samfelagslæru, fyrisiting og leiðslu. Útbúgvingin er tiki av, og í staðin eru almanna- og heilsuútbúgvingarnar settar á stovn í Danmark.

Røktarheimsassistentar virka á røktar- og umsorganarøkinum, teir meta um tørvin á røkt og umsorgan, leggja arbeiðið til rættis og fremja tað. Røktarheimsassistentar leggja dent á at varðveita og styrkja eyðkenni hins einstaka og sjálvsavgerðarrætt hansara. Teir miða ímóti at gera sítt til, at gerandisdagurin verður so virkin og meiningsfullur sum til ber. Røktarheimsassistentar taka sær av sjúkrarøktarligum uppgávum, herundir bæði vanligum og meira fjøltáttaðum sjúkrarøktaruppgávum í samráð við lækna ella sjúkrasystir. Røktarheimsassistentar kunnu býta út fyriskipaðan heilivág. Av øðrum uppgávum kunnu nevast tilrættalegging av dagliga virkseminum á stovnum/deildum, og at gera ætlan fyrri skilabestu nýtslu av fíggjar- og starvsfólkatilfeinginum.

Nógvir røktarheimsassistentar hava leiðsluuppgávur, herímillum at leiðbeina og læra upp starvsfólk og næmingar, at ráðleggja, samskipa og at menna arbeiðsøkini.

Røktarheimsassistentar hava eina breiða útbúgving, ið er ætlað at taka sær av vaksnum og gomlum, og virka á einum samsvarandi breiðum og sergreinaðum arbeiðsøki. Røktarheimsassistenturin er tí ein sera fleksibil meðarbeiðari, ið kann gera gagn á mangar mátar og laga seg eftir arbeiðslag og arbeiðsskipan á ymsum stovnum. Hartil er hann vanur at koma í samband við fleiri aðrar starvsbólkar uttan fyrri stovnin, við lækna, sjúkrasystir, starvsfólk í kommunalu fyrisitingini o.s.fr.

Fakøkið hjá røktarheimsassistentum er, eins og galdandi er fyrri aðrar starvsfólkabólkar á stovnum, ið hava við røkt, almannamál og umsorgan at gera, ávirkað av bygnaðarbroytingum og umleggingum. Fleiri og fleiri starvast uttan fyrri vanligu stovnarnar, millum annað heima hjá røktarsjúklingum ella eru knýttir til ymisk sløg av røktarmiðstöðum.

Í færoyum hava 2 fólk útbúgving sum røktarheimsassistentar og sum eru limir í heimahjálparafelagnum. Roknast kann við, at báðir skulu hava uppskúling.

Røktarheimsassistentar verða løntir eftir sáttmálanum hjá sjúkrahjálparum í lønartalvu 13-20.

Ítrivsvegleiðarar virka í høvuðsheitum millum gomul fólk - eitt nú á røktarstovnum og annars millum brekað fólk í øllum aldri, sum búgva í vardum bústaði ella heima. Teir starvast eisini á sjúkrahúsum og á øðrum viðgerðarstovnum.

Útbúgvingin til ítrivsvegleiðara fataði um ástøði í 8 mánaðir og starvsvenjing í umleið 2 mánaðir. Lærugreinirnar vóru sálarfrøði/-pedagogik, heilivágur, almannalæra, sosialmedisin/-pedagogik, handarbeiði, smíð o.l.

Útbúgvingin varð tikin av í Danmark í 1991 og avloyst av og samantløgð við tær nýggju almanna- og heilsuútbúgvingarnar. Sjónarmið og partar av tí fyrrverandi sjálvstøðugu ítrivsvegleiðaraútbúgvingini ganga fyri stóran part aftur í nýggju almanna- og heilsuútbúgvingunum. Leggjast kann afturat, at ítrivsvegleiðarar, eins og aðrir "gamlir" starvsbólkar, í stóran mun virka sum vegleiðarar í starvsvenjingartíðini í teimum nýggju útbúgvingunum.

Ítrivsvegleiðarar gera fyribýrgjandi arbeiði og aktivera tey fólk, teir hava við at gera. Teir skulu, í samráð við brúkararnar og út frá fortreytum teirra, stuðla teimum til at vera virkin, vísa teimum á móguleikar, sum teir eftir tørvi, áhuga og førleika kunnu nýta, og kunna teir um mentanarlig, almanna- og aktiverandi tilboð, sum teir kunnu hava gleði og gagn av.

Arbeiðið hjá ítrivsvegleiðarum er ofta partur av tvørfakligum virki, har teir annaðhvørt eru leiðandi ella samskipandi. Ítrivsvegleiðarar eru fleksiblar meðarbeiðarar og koma ofta í samband við nógvar brúkararar og aðrar starvsfólkabólkar. Tey seinastu árin er nógv hent á arbeiðsøki teirra, og teir hava verið partur í umleggingum á fleiri økjum og í royndunum at ganga nýggjar leiðir, serliga við atlitum at eldrarøktini.

Yrkið er fyri djúptøknum broytingum, har gongdin er at leggja meira dent á at studla vaksnum, gomlum og brekaðum til at vera virkin, heldur enn at geva teimum eitt ítriv, ið lítið og einki krevur av teimum. Endamálið við hesum er at hjálpa teimum til at vera meira sjálvstøðug og sjálvbjargin. Henda gongin setir stór krøv til viljan og evnini at hugsa og at royna nýggjar leiðir, at kunna orða nýhugsan og fremja hana í verki. Her hava ítrivsvegleiðarar mangan verið sera virknir, eitt nú í royndarverkætlanum.

Umleið 6 hava starv sum ítrivsvegleiðarar í Føroyum og eru limir í sjúkrahjálparafelagnum. Roknast kann við, at 4 teirra skulu hava uppskúling.

Ítrivsvegleiðarar verða løntir eftir sáttmála millum Føroya Landsstýri og Føroya Sjúkrahjálparafelag í lønarflokki 11-13 og 15-19. Tá ið ítrivsvegleiðarar eru í leiðarastarvi, vera teir løntir á einum lønarstigi, sum er 2 stig hægri enn teirra egna, tó í mesta lagi í 18. stigi.

Frásøgn um skúlagongd

Fyri at lýsa skúlagongdina í nýggju donsku útbúgvingarskipanini, greiðir ein av nevndarlimunum, Sjørður Norðbúð, sum hevur lokið heilsuatstøðaraútbúgvingina í Danmørk, frá síni skúlagongd:

Eftir at hava starvast á psyk. deild í Føroyum í 1 ár, søkti eg um upptøku til heilsuatstøðaraútbúgvingina á Fyn og kom eg at ganga í skúlanum í Svendborg. Hetta var í mars 1992, og var eg sostatt í teimum fyrstu flokkunum í hesi nýggju útbúgvingini.

Tá ið nýggju almanna- og heilsuútbúgvingarnar byrjaðu í Danmark í 1991/92, vóru ásetingar gjørdar um innihaldið í útbúgvingunum, t.v.s. hvørjar lærugreinir undirvísast skuldi í og hvussu tímabýtið skuldi verða, og eisini hvørji upplæringarpláss (praktikkpláss) vóru neyðug fyri útbúgvingina. Annars kundi tann einstaki skúlin sjálvur skipa fyri, hvussu fram skuldi farast, tó so, at innihaldið í útbúgvingunum skuldi vera eins á øllum skúlum.

Í skúlanum í Svendborg varð útbúgvingin soleiðis skipað:

- 1) 3 mánaða skúlagongd, sum endaði við skrivligari roynd
- 2) ½ árs starvsvenjing, býtt yvir tvey upplæringarpláss. Í hesum tíðarskeiði skuldu næmingarnir gera eina skrivliga uppgávu
- 3) 3 mánaða skúlagongd, sum endaði við skrivligari roynd
- 4) ½ árs starvsvenjing - býtt yvir tvey upplæringarpláss. Í hesum tíðarskeiði skuldu næmingarnir gera eina skrivliga uppgávu
- 5) Við støði í tí skrivligu uppgávuni frá seinasta upplæringarplássi, og sum skúlin hevði góðkent, skuldu næmingarnar upp í munnligari roynd

Eftir at útbúgvingin var endað, høvdu næmingarnir høvi at koma við viðmerkingum og uppskotum um, hvat ið kundi havt verið ørðvísi fyriskipað. Henda eftirmetingin av útbúgvingini varð ætlað til at bøta um møgulig mistøk og vansar, áðrenn farið varð undir eitt nýtt skúlaár.

Ávísar broytingar vóru gjørdar. Nevnast kann m.a., at nakrar lærugreinar vóru fluttar frá 1. skúlaskeiði til 2. skúlaskeið. Eisini finga ávísar lærugreinir fleiri tímar. Einstøk upplæringarpláss vóru ikki hóskandi til útbúgvingina og vórðu skift út við onnur.

Á øðrum hvørjum upplæringarplássi skuldi gerast ein skrivlig uppgáva, ið var sera krevjandi. Mín meting er, at uppgávur áttu at verið gjørdar á øllum upplæringarplássum - hetta er galdandi í ávísam skúlum sum t.d. í Aarhus amt, og eru uppgávurnar ikki so krevjandi har, tó hava tey eisini eina munnliga roynd.

Tað er av stórum týðningi, tá ið ein tilfík útbúgving verður sett á stovn, at samstarvið millum skúla og upplæringarpláss er gott.

Uppskot um nýggja skipan

Almenn lýsing

Við nýggju útbúgvingarskipanini verður útboðið av útbúgvingarmøguleikum á almanna- og heilsuøkinum í Føroyum víðkað. Útbúgvingarnar liggja í framhaldi av hvørji aðrari á tann hátt, at 1. stig er útbúgving til heilsuhjálpara og 2. stig útbúgving til heilsuatstøðara.

Útbúgvingarskipanin er soleiðis háttað, at til ber at halda fram í hægri útbúgvingum á almanna- og heilsuøkinum (3. stig) til t.d. sjúkrasystir, fysioterapeut, ergoterapeut, ljósmóðir o.l. Ávís krøv kunnu tó verða sett til tilskilaðan almennan og fakligan lestrarfærleika fyri at verða tikin upp til 3. stig.

Upplýsast skal, at nevndin hevur havt fund við leiðarar í almanna- og heilsuøkinum, har greitt varð frá nøkrum sjónarmiðum, herímillum um *skúlaskipanina*. Eisini greiddu nevndu leiðarar frá *sínum* sjónarmiðum.

Útbúgvingarskipanin

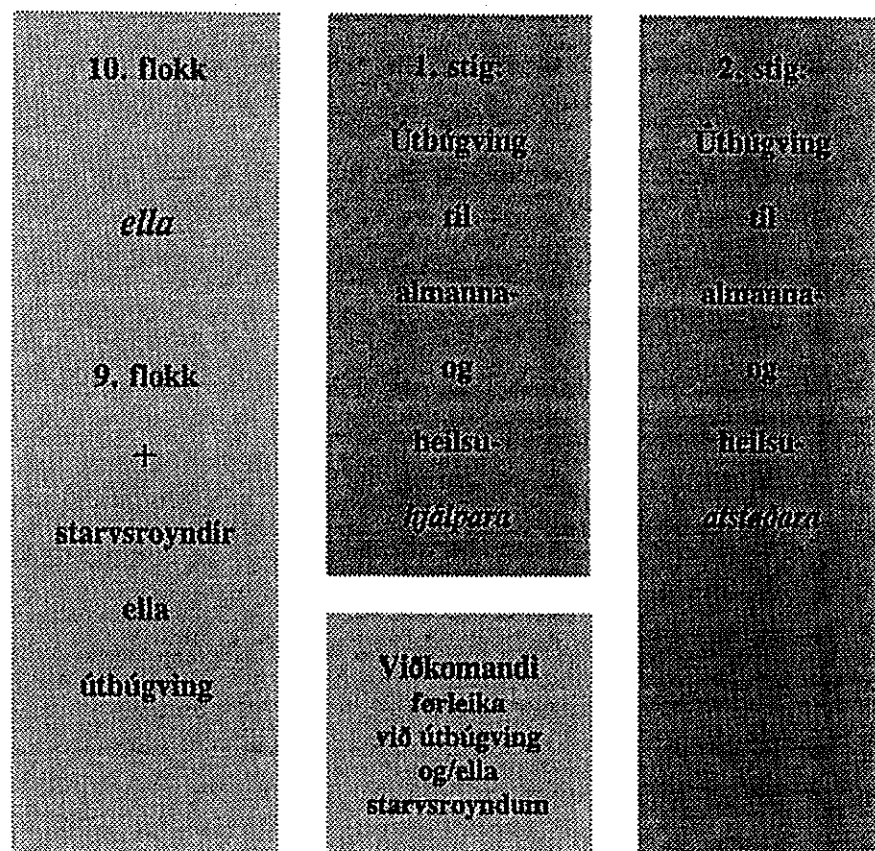
Í nýggju skipanini verða lagdar til rættis samanhangandi, stigvíst uppbygdar útbúgvingar á stuðuls-, røktar- og umsorganarøkinum. Talan er um útbúgving til almanna- og heilsuhjálpara, sum varir 1 ár, og útbúgving til almanna- og heilsuatstøðara, sum varir 1½ ár. Útbúgvingarnar skulu, hvør á sínum stigi, geva færleika at rækja stuðuls-, røktar- og umsorganaruppgávur á viðkomandi virkisøki. Tilkomin eins væl og ung skulu hava atgongd til útbúgvingarnar. Sum ungdómsútbúgvingar, eins og aðrar ungdómsútbúgvingar, hava hesar til endamáls at stuðla undir, at næmingarnir útvega sær almennan og breiðan færleika við atlit til fakligari og persónligari menning.

Útbúgvingarnar verða skipaðar soleiðis, at skift verður millum starvsvenjing á upplæringarplássum og undirvísing í skúla.

Fyri ung, sum koma beinleiðis úr fólaskúlanum (9. flokki), og fyri onnur, sum hava tørv á tí, verður sett sum krav, at tey í minsta lagi hava 1 árs starvsligar royndir ella útbúgving, áðrenn tey fara undir 1. stig, sum er útbúgving til almanna- og heilsuhjálpara.

Við útbúgving sum almanna- og heilsuhjálpari, ella við útbúgving og royndum sum sjúkrastjórari, røktari, røktarheimsatstøðari ella ítrivsvegleiðari, ella við øðrum viðkomandi starvsligum royndum ella viðkomandi útbúgving, kann umsøkjari verða tikin upp til 2. stig, sum er útbúgving til almanna- og heilsuatstøðara.

Strikumynd, sum lýsir útbúgvingarskipanina (myndin skal lesast frá vinstri):

Lokin útbúgving til heilsuatstøðara gevur atgongd til framhaldandi hægri útbúgving (3. stig), herímillum til sjúkrasystir, fysio- og ergoterapeut, ljósmóðir o.l. Í flestu førum er upptøkan treytað av, at umsøkjari hevur ein breiðan ástøðiligan lestrarførleika. Eisini kann upptøkan verða treytað av, at umsøkjari - alt eftir hvørja útbúgving talan er um - hevur ávísan tilskilaðan fakligan førleika.

Skúlaskipanin

Skúla- og leiðsluviðurskipti:

Nevndin er samd um, at best er at samskipa almanna- og heilsu-útbúgvingarnar við sjúkrasystraútbúgvingina í tann mun, tað ber til. Mælt verður tó ikki til at leggja skúlarnar saman, men at samskipanin skal fata um felags fyrisiting við sama skúlastjóra, felags lærarum, undirvísingarhølum og fasilitetum. Eisini verður mælt til at seta ein varaskúlastjóra. Hesin skal í høvuðsheitum taka sær av almanna- og heilsuútbúgvingunum á miðnámsstigi og annars virka sum varaskúlastjóri fyri báðar skúlarnar. Henda skipan er á Bornholm, og sigst hon at virka væl.

Ein slík samskipan fer at seta krøv um eina viðkan av hølisviðurskiptunum o.ø., men verður roknað við, at tað verður minni útreiðslukrevjandi, um hesir skúlar verða samskipaðir heldur enn at liggja hvør sær.

Sum er, eru trupulleikar at útvega sjúkrasystranæmingunum upplæringarpláss. Roknast kann við, at somu trupulleikar fara at gera seg galdandi viðvíkjandi almanna- og heilsuútbúgvingunum. Nevndin metir, at við at hava felags fyrisiting, ið samskipar upplæringarplássini, kunnu tey pláss, ið eru tøk, nýtast optimalt.

Næmingaflokkar:

Tey fyrstu árin verður óiva ein stórur partur av næmingunum fólk, sum frammanundan starvast á almanna- og heilsuøkinum, men sum skulu uppskúlast. Royndir aðrastaðni vísa, at best er at skilja teir næmingar, ið skulu uppskúlast, frá næmingum ið takað útbúgvingina í fullum líki. Næmingar, ið skulu uppskúlast, eru í flestu førum fakliga á einum øðrum støði enn teir næmingar, sum taka útbúgvingina í fullum líki. Samstundis er undirvísingin og starvsvenjingin í sambandi við uppskúling stytta, og tí fara næmingarnir undir ongum umstøðum at fylgjast. Nevndin mælir tí til, at so leingi tørvurin á uppskúling er stórur, verða hesir næmingarnir savnaðir í serligar uppskúlingarflokkar.

Ráðs- og nevndarskipanin

Sambært stýrisskipanarlógina hevur landsstýrismaðurin einsamallur ábyrgdina av sínum málsøki. Tí ber ikki til at leggja endaligu ábyrgdina og heimildirnar til onnur.

Í sambandi við hetta lógaruppskot mælir nevndin til, at landsstýrismaðurin setir eitt skúlaráð, sum skal ráðgeva landsstýrismanninum um, hvussu útbúgvingarskipanin eigur at leggjast til rættis, soleiðis at sett mál og krøv verða rokkin.

Skúlaráðið tilnevnir eina fakliga samansetta skúlanevnd, sum ger uppskot um neyvari reglur um ymisk viðurskifti í sambandi við útbúgvingarnar. Skúlanevndin leggur tilíkar reglur fyri skúlaráðið, sum síðani ger sítt ummæli til landsstýrismannin.

Stuðulsskipanin

Í Danmark gera næmingar ein setanarsáttmála við kommunalu myndugleikarnar og fáa lön í lærutíðini. Vísandi til brotið um *“Avmarkingar í mun til donsku lógina”* mælir nevndin til, at ein tilíkskipan við setanarsáttmálum verður ikki sett í gildi í Føroyum.

Í Føroyum verður skúlin miðdepil fyri útbúgvingina hjá næmingunum, eins og hann er tað á øllum øðrum miðnámsútbúgvingum í Føroyum.

Í Danmark er ósemja um, hvørt tað er rætt, at næmingarnir eru partur av normeringini á teimum ymsu arbeidsplassunum og á tann hátt verða nýttir sum bílig arbeidsmegi.

Hesi frammanfyri nevndu viðurskifti eru høvuðsorsøkin til, at nevndin mælir til at seta í verk ta stuðulsskipanina, ið er galdandi fyri aðrar miðnámsútbúgvingar í Føroyum - t.v.s. at næmingarnir fáa lestrarstuðul í allari útbúgvingartíðini.

Havast má tó í huga, at fyri fólk við útbúgving, ið starvast í almanna- og heilsuøkinum, men sum skulu uppskúlast, kunnu serligar avtalur gerast millum arbeidsgjaldsgevara og næming. Fyri hesi kundi verið gjørd ein skipan, har næmingurin t.d. fær farloyvi við lön frá arbeiði sínum. Hetta er tó ein spurningur, sum nevndin ikki hevur tikið støðu til, men sum nevndin metir, at avvarðandi fakfeløg og landsstýrið eiga at viðgera gjøllari.

Uppskúling

Sum nevnt, hava nakrar av teim verandi útbúgvingunum/størvunum á stuðuls-, røktar- og umsorganarøkinum ligið frammarlaga í huganum hjá nevndini. Nýggju útbúgvingarnar á almanna- og heilsuøkinum venda upp og niður upp á viðurskiftini hjá verandi starvsbólum, og tað er mest sannlíkt, at tørvurin á uppskúling verður størstur tey fyrstu árin.

Fólk við útbúgvingum á almanna- og heilsuøkinum hava frammanundan førleika á ávísu økjum, og er tað tí møguligt at tilrættaleggja útbúgvingina til ávikavist almanna- og heilsuhjálpara og til almanna- og heilsuáttæðara hjá hesum fólki við einari uppskúlingarskipan.

Havandi í huga, at landsstýrismaðurin í arbeiðssetninginum hjá nevndini hevur víst á, at uppskotið um lóg um almanna- og heilsu-útbúgvingar í høvuðsheitum skal samsvara donsku lógini og at ein uppskúlingarútbúgving fyri verandi heimahjálparar o.o. skal verða bygd inn í lógaruppskotið, mælir nevndin til, at føroyska lógaruppskotið, í tann mun tað ber til, gevur somu møguleikar fyri uppskúling, sum tann danska lógin.

Upplýsast skal, at meir enn 600 fólk hava útbúgving/skeið við atlit til almanna- og heilsuøkinum. Ein varislig meting er, at umleið ein helvt av hesum eiga at fáa møguleikar til uppskúling. Tíðin, sum er ásett til ta ástøðiligu undirvísingina og til starvsvenjingina í uppskúlingini er óbroytt í mun til ta tíð, sum somu starvsbólkar nýta í Danmark. Tá farið verður undir uppskúlingina í Føroyum, er tað uppgáva skúlans at leggja undirvísingina og starvsvenjingina soleiðis tilrættis, at tikið verður fyrilit fyri samanseting av fakbólum og at skipa uppskúlingina á skilabesta hátt.

Nevndin mælir til, at umrøddu fakbólkar verða uppskúlaðir eftir hesi skipan:

Fyri sjúkrahjálparar, røktarar ella røktarheimsassistentar, sum seinastu 5 árin hava starvast við beinleiðis røktar- og umsorganaruppgávum í samanlagt minst 3 ár við 24 arbeiðstímum um vikuna, kann útbúgvingin til almanna- og heilsuáttæðara leggjast til rættis sum uppskúling.

Tann kravda skúlaundirvísingin og starvsliga upplæringin kann fremjast eftir § 2 & § 10 í lógaruppskottinum. Døming í sambandi við royndir v.m. verður framd eftir vanligu reglunum fyri útbúgvingina.

Sjúkrahjálparar hava møguleika at uppskúla seg til almanna- og heilsuatstøðara við at taka ½ árs ástøðiliga undirvísing og ½ árs starvsvenjing á somatiska, psykiatriska og primera økinum. Starvsvenjingin verður lögð soleiðis til rættis, at sjúkrahjálparar, hvørs starvsroyndir serliga stava frá einum av nevndu starvsøkjum, fáa meginpartin av starvsvenjingini á teimum økjum, ið teir ikki hava. T.d. skal ein næmingur við royndum á somatiska økinum einamest fáa starvsvenjing á tí psykiatriska og á tí primera økinum. Á henda hátt verður roynt at tryggja, at næmingarnir fáa kunnleika til øll viðkomandi starvsøki.

Røktarar hava møguleika at uppskúla seg til almanna- og heilsuatstøðara við at taka ástøðiliga undirvísing í 15-18 vikur og starvsvenjing í 13-16 vikur. Starvsvenjingin skal í mestan mun takast á primera økinum.

Røktarheimsassistentar hava møguleika at uppskúla seg til almanna- og heilsuatstøðara við at taka ástøðiliga undirvísing í 8-10 vikur og starvsvenjing í 13-16 vikur. Starvsvenjingin skal í mestan mun takast á somatiska økinum.

Ítrivsvegleiðarar kunnu søkja um góðskrivning fyri útbúgving sína í teimum nýggju heilsuútbúgvingunum.

Heimahjálparar, sum seinastu 5 árin hava starvast við beinleiðis stuðuls-, røktar- og umsorganaruppgávum í samanlagt minst 3 ár við 24 arbeiðstímum um vikuna, hava møguleika at uppskúla seg til almanna- og heilsuhjálpara við at taka ástøðiliga undirvísing í 12 vikur og 14 vikur starvsvenjing á røktarheimum, eldrasambýlum og á eldratilhaldum (dagtilhaldum).

Tann kravda skúlaundirvísingin og starvsliga upplæringin kann fremjast eftir § 2 og § 10 í lógaruppskottinum. Døming í sambandi við royndir v.m. verður framd eftir vanligu reglunum fyri útbúgvingina.

Í Danmark eru eisini royndar aðrar loysnir, men royndirnar har vísa, at bæði fyri tey fólk, sum eru í skipanini, og fyri at hækka støðið á heimarøktini, er tann oman fyri nevnda skipanin tann besta loysnin higartil.

Avmarkingar í mun til donsku lógina

Í arbeiðssetninginum hjá nevndini er m.a. ásett, at uppskotið um lóg um almanna- og heilsuútbúgvingarnar í høvuðsheitum skal samsvara donsku lógini, men lagast til føroysk viðurskifti.

Tað eru tó nøkur ávís viðurskifti í donsku lógini, sum nevndin hevur mett ikki eiga at takast við í føroysku lógina, og skulu hesi viðurskifti lýsast her.

Setanarsáttmáli:

Í Danmark verða næmingar tiknir upp til útbúgvingarnar við einum setanarsáttmála millum kommunalu myndugleikarnar og næmingarnar. Nevndin hevur viðgjørt henda spurning, og er komin til ta niðurstøðu, at viðurskiftini á arbeiðsmarknaðinum fyri fólk við hesum almanna- og heilsuútbúgvingum eru so mikið øðrvísi í Føroyum samanborið við í Danmark, at ein tílík skipan ikki er egnað til føroysk viðurskifti.

Í Danmark eru skúlarnir fleiri í tali, og hoyra hesir til kommunurnar, sum eisini skipa fyri upplæringina í sambandi við útbúgvingarnar. Í Føroyum er ikki neyðugt við meira enn einum skúla til almanna- og heilsuútbúgvingar á miðnámsstigi, og kemur hesin sostatt at verða miðdepilin hjá næmingunum fyri bæði ta ástøðiligu útbúgvingina og tilrættaleggjina av starvsvenjingini, hóast hon fer fram á ymsum upplæringarplássum. Av hesi orsök ber illa til at hava eina skipan, har kommunurnar gera sáttmála við næmingarnar.

Inngangsár:

Í Danmark fáa ung, sum koma beinleiðis úr 9. flokki í fólka-skúlanum, og onnur, sum hava tørv á tí, tilboð um at taka eitt inngangsár sum fyrireiking til at fara undir útbúgving á almanna- og heilsuøkinum. Í sambandi við upptøku til inngangsárið verður gjørdur sáttmáli millum kommunalu myndugleikarnar og næmingin um framhaldandi setan sum almanna- og heilsuhjálparanæmingur. Í Danmark verður hetta m.a. gjørt sum liður í skipaða politikkinum at bota um arbeiðsloysistrupulleikarnar hjá ungum.

Nevndin er av teirri áskoðan, at eitt krav um inngangsár í Føroyum fer at seta stór krøv um ta figgjarligu og menniskjasligu orkuna á skúlanum fyri *almanna- og heilsuútbúgvingarnar*. Harumframt metir nevndin, at tørvurin á slíkum inngangsári ikki er so stórur, av tí at stórur partur av næmingunum helst lýkur vanligu treytirnar fyri upptøku. Harumframt metir nevndin, at tað ikki verður so trupult í Føroyum samanborið við í Danmark hjá teimum ungu at útvega sær 1 árs starvsligar royndir ella aðra útbúgving (t. d. 10. flokk).

Í viðmerkingunum til §§ 4 og 8 í lógaruppskotinum verður tó sagt, at mett verður, at støðisútbúgving á *yrkisskúla* er eitt hóskaði upptøku-grundarlag hjá teimum, ið ikki lúka vanligu treytirnar fyri upptøku.

Pedagoghjálparar:

Við eini broyting av donsku lógini um almanna- og heilsu-útbúgvingar á sumri í 1996, varð lógin víðkað til eisini at fevna um pedagoghjálparaútbúgvingina.

Nevndin hevur tikið ta støðu, *ikki* at taka hesa útbúgving við í fyriliggjandi lógaruppskoti. Orsøkin til hetta er, at danska lógin, sum víst varð til, tá ið nevndin varð sett av landsstýrismanninum, ikki tá fevndi um pedagoghjálparaútbúgvingina.

Av somu orsøk er einki umboð fyri hesum starvsbólki í nevndini. Um ynski landsstýrismansins hevði verið at hava pedagoghjálpara-útbúgvingina við í lógaruppskotinum, metir nevndin, at tað hevði verið rættast, at eitt umboð fyri nevnda starvsbólki eisini var í nevndini.

Men um tað kortini verður hildið ynskiligt, at eisini hesin útbúgvingarmøguleikin skal vera í Føroyum, so krevst bert ein lítil broyting í fyriliggjandi uppskoti, og er tað sum nevnt hetta, ið danskir myndugleikar gjørdu á sumri 1996, tá teir víðkaðu lógina til eisini at fevna um pedagoghjálparaútbúgvingina.

Uppskot um lóg

Almenn lýsing

Nevndin hefur orðað eitt uppskot um lóg um almanna- og heilsuútbúgvingar á miðnámsstigi. Í stuttum er niðan fyri gjørdur ein samandráttur av innihaldinum í uppskotinum:

Kapittul 1 við heitinum "Endamál o.a." ásetur m.a., at útbúgvingarnar hvør sær hava til endamáls, at næmingarnir eftir lokna útbúgving hava færleika at røkja uppgávur á almanna- og heilsuøkinum, og at útbúgvingarnar verða skipaðar soleiðis, at skift verður millum starvsvenjing á upplæringsarplássum og undirvísing í skúla.

Kapittul 2 við heitinum "Atgongd til útbúgvingarnar" ásetur m.a. reglur um upptøku til ávikavist heilsuhjálpara og heilsuatstøðara.

Kap. 3 við heitinum "Útbúgvingarskipanin" inniheldur m.a. reglur um útbúgvingartíð, reglur um serundirvísing og sernámsligan stuðul, um útbúgvingarreglur og próvtøkur.

Kapittul 4 við heitinum "Skúlaskipan o.a." inniheldur m.a. góðkenning av skúla og upplæringsarplássum, fíggjarviðurskifti, um starvssetan og um dagligu leiðslu skúlans.

Kapittul 5 við heitinum "Ráðsskipanin" inniheldur reglur um setan og tilnevning av limum í eitt skúlaráð og um heimildir ráðsins.

Kapittul 6 við heitinum "Nevndarskipanin" inniheldur reglur um setan og tilnevning av limum í eina skúlanevnd og um heimildirnar hjá nevndini.

Kapittul 7 við heitinum "Kærurrættur" inniheldur reglur um kærufreist o.a.

Kapittul 8 við heitinum "Gildissetan" ásetur nær lógin fær gildi.

Lógaruppskot

Kapittul 1 Endamál o.a.

§ 1. Landsstýrismanninum verður heimilað at skipa fyri stigvíst uppbygðum útbúgvingum á miðnámsstigi á almanna- og heilsuøkinum.

Stk. 2. Útbúgvingarnar sambært stk. 1 eru útbúgving til almanna- og heilsuhjálpara og útbúgving til almanna- og heilsuatstøðara.

Stk. 3. Útbúgvingarnar verða lagdar til rættis soleiðis, at bæði ung og tilkomin hava atgongd.

Stk. 4. Útbúgvingarnar hava hvør sær til endamáls, at næmingarnir eftir loknað útbúgving hava førleika at rækja uppgávur á almanna- og heilsuøkinum, samanber §§ 6 og 7.

Stk. 5. Útbúgvingarnar verða lagdar til rættis við fyriliti fyri teimum almanna-, heilsu- og starvsfólkapolitisku málunum á teimum starvsøkjum, sum útbúgvingarnar fata um, og tær skulu lagast til galdandi førleikakrøv. Harumframt skulu útbúgvingarnar geva næmingunum møguleika at nema lestrarførleika við atliti at hægri útbúgving.

§ 2. Útbúgvingarnar verða skipaðar soleiðis, at skift verður millum starvsvenjing á upplæringarplássum og undirvísing í skúla, og tær enda hvør sær við próvskjali.

§ 3. Landsstýrismaðurin ásetur reglur um útbúgvingarnar sum heild og fyri hvørja útbúgving sær.

Stk. 2. Sambært §§ 18-19 verður sett eitt skúlaráð, ið skal gera ummæli um tær í stk. 1 nevndu reglur sambært heimildunum í § 20.

Stk. 3. Sambært §§ 21-22 verður sett ein skúlanevnd, ið skal gera reglur fyri hvørja útbúgving sær sambært heimildunum í § 23.

Kapittul 2

Atgongd til útbúgvingarnar

§ 4. Atgongd til útbúgvingina til almanna- og heilsuhjálpara er treytað av, at umsøkjari

- 1) í minsta lagi hevur 1 árs starvsligar royndir ella aðra útbúgving eftir loknan fólkhaskúla (9. flokk) ella
- 2) hevur aðrar royndir, svarandi til krøvini í nr. 1.

Stk. 2. Skúlastjórin ger av, eftir reglum, ið eru ásettar av skúla-nevndini, um krøvini eftir stk. 1 eru rokkin.

§ 5. Atgongd til útbúgvingina til almanna- og heilsuatstøðara er treytað av, at umsøkjari

- 1) hevur útbúgving sum almanna- og heilsuhjálpari ella
- 2) í minsta lagi hevur 1 árs viðkomandi førleika grundaðan á annaðhvørt útbúgving ella starvsroyndir ella eina samanseting av hesum báðum ella
- 3) hevur lokið sjúkrahjálpara-, røktara-, røktarheimsatstøðara- ella ítrivsvegleiðaraútbúgving.

Stk. 2. Skúlastjórin ger av, eftir reglum, ið eru ásettar av skúla-nevndini, um krøvini eftir stk. 1 eru rokkin.

Kapittul 3

Útbúgvingarskipanin

§ 6. Útbúgvingin til almanna- og heilsuhjálpara tekur 1 ár og hevur til endamáls at geva førleika at røkja grundleggjandi stuðuls-, røktar- og umsorganaruppgávur, har brúkarin býr.

Stk. 2. Næmingarnir skulu kunna velja almennar lærugreinir móti stytting av starvsvenjingini. Tó kann starvsliga upplæringartíðin í mesta lagi verða styt 1 mánað.

§ 7. Útbúgvingin til almanna- og heilsuatstøðara tekur 1½ ár og hevur til endamáls at geva førleika til sjálvstøðugt at røkja og leggja til rættis ítrivs- og umsorganaruppgávur, herundir samskipandi og undirvísingarligt virksemin, og til sjálvstøðugt at røkja grundleggjandi heilsu- og sjúkrarøktaruppgávur á almanna- og heilsuøkinum.

Stk. 2. Næmingarnir skulu kunna velja almennar lærugreinir móti stytting av starvsvenjingini. Tó verður starvsliga upplæringartíðin í mesta lagi verða styt 1½ mánað.

§ 8. Landsstýrismaðurin ásetur reglur um upptøku í skúla og um skúlasamstarv eftir ummæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini.

Stk. 2. Upptøka av næmingum til útbúgvingarnar sambært hesi lóg skal til ein og hvørja tíð lagast eftir tørvinum á almanna- og heilsu-økinum.

§ 9. Næmingi, sum hevur tað fyri neyðini, kann verða givin ser-undirvísing og annan sernámsfrøðiligan stuðul.

Stk. 2. Næmingi verður veitt ráð og vegleiðing viðvíkjandi útbúgvingini og persónligum viðurskiftum.

Stk. 3. Landsstýrismaðurin ásetur, eftir ummæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini, gjøllari reglur fyri tey í stk. 1. og stk. 2. nevndu viðurskifti.

§ 10. Landsstýrismaðurin ásetur reglurnar fyri útbúgvingarnar eftir tilmæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini.

Stk. 2. Útbúgvingarreglarnar verða lagdar soleiðis til rættis, at samanhangur er millum starvsligu upplæringina og skúlaundirvísingina.

Stk. 3. Almennar lærugreindir kunnu bjóðast, samanber § 6, stk. 2 og § 7, stk. 2.

Stk. 4. Landsstýrismaðurin ásetur, eftir ummæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini, reglur um, at persónar við serligum útbúgvingar- ella starvsligum fyritleytum kunnu verða frítíknir fyri partar av útbúgvingunum, samanber § 6, stk. 1 og § 7, stk. 1.

Stk. 5. Landsstýrismaðurin ásetur reglur, ið eru neyðugar fyri at seta í gildi sáttmálar millum norðurlond.

§ 11. Næmingarnir fáa útbúgvingarskjal fyri fullførda útbúgving.

Stk. 2. Próvtøkur verða skipaðar eftir reglum, sum landsstýrismaðurin ásetur eftir ummæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini.

Stk. 3. Reglur um døming og reglur um, hvussu útbúgvingarskjal verða tilevnað og útflýggjað, verða ásettar av landsstýrissmanninum eftir ummæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini.

Kapittul 4 Skúlaskipanin o.a.

§ 12. Skúlagongdin fer fram í skúla, sum er góðkendur av landsstýrismanninum.

§ 13. Starvsliga upplæringin fer fram á upplæringarplássum, ið eru góðkend av skúlastjóranum og skúlanevndini í felag.

Stk. 2. Skúlastjórin og skúlanevndin hava í felag ábyrgdina av at tryggja tørvin á upplæringarplássum.

Stk. 3. Starvsligu upplæringarplássini hava ábyrgdina av starvsvenjingini, herundir at vegleiða næmingin.

§ 14. Útreiðslurnar av skúlaundirvísingini og av starvsvenjingini verða goldnar úr landskassanum.

Stk. 2. Skúlaráðið skal ummæla fíggarætlan skúlans, áðrenn hon verður send landsstýrismanninum.

§ 15. Útbúgvingin eftir hesi lóg er gjaldsleys fyri næmingin.

Stk. 2. Eftir ummæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini kann landsstýrismaðurin áseta reglur um gjald fyri útreiðslur til undirvísingartilfar.

§ 16. Landsstýrismaðurin setur í starv og loysir úr starvi skúlastjóran og varaskúlastjóran eftir ummæli frá skúlaráðnum.

Stk. 2. Skúlastjórin setur í starv og loysir úr starvi lærarar og onnur starvsfólk skúlans.

Stk. 3. Landsstýrismaðurin ásetur, eftir ummæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini, reglur um førleikakrøvini hjá skúlastjóranum, varaskúlastjóranum og lærarunum.

§ 17. Skúlastjórin hevur móttvegis landsstýrismanninum ta dagligu fyrisitingarligu og fíggarligu leiðsluna av skúlanum um hendi.

Stk. 2. Skúlastjórin hevur ta fakligu leiðsluna av skúlanum og útbúgvingunum um hendi og hevur ábyrgdina av, at útbúgvingarnar verða framdar samsvarandi teimum reglum, ið ásettar eru við atliti at galdandi førleikakrøvum.

Kapittul 5 Ráðsskipanin

§ 18. Landsstýrismaðurin setur eitt skúlaráð, sum í ummælum sínum til landsstýrismannin viðger mál um almanna- og heilsuútbúgvingarnar sambært teimum heimildum, tí eru givnar.

Stk. 2. Gjøllari reglur viðvíkjandi skúlaráðnum verða ásettar av landsstýrismanninum.

Stk. 3. Reglurnar sambært stk. 2 skulu greitt lýsa mannagongdina fyri ráðsarbeiðið, heruppi skrivstovuhjálp og útreiðslur til skúlaráðið, tilnevning og val av ráðslimum og um atkvøðugreiðslur.

§ 19. Skúlaráðið hevur 5 limir. Ráðslimirnir verða valdir fyri fyra ár. Fyri hvønn ráðslim verður ein varalimur valdur.

Stk. 2. Landsstýrismaðurin velur formannin.

Stk. 3. Landsstýrismaðurin tilnevnir limir, ið skulu umboða arbeiðsøki, sum lógin um almanna- og heilsuútbúgvingarnar fatar um.

Stk. 4. Skúlaráðið kann eftir tørvi innkalla serkøna hjálps til at mæta á ráðsfundum.

Stk. 5. Val av ráðslimum fer fram eftir reglunum í javnstøðulógini.

§ 20. Skúlaráðið ger *ummæli* til landsstýrismannin um:

a) reglur um útbúgvingarnar sum heild og hvørja útbúgving sær, smb. § 3, stk. 2.

b) reglur um upptøku í skúla og um skúlasamstarv, smb. § 8, stk. 1.

c) reglur um serundirvísing og sernámsfrøðiligan stuðul, smb. § 9, stk. 3.

d) reglur um ráð og vegleiðing til næmingin viðvíkjandi útbúgvingini og persónligum viðurskiftum, smb. § 9, stk. 3.

e) útbúgvingarreglur við gjøllari ásetingum, smb. § 10, stk. 1.

f) frítøku fyri partar av útbúgvingini, smb. § 10, stk. 4.

g) reglur um próvtøku, smb. § 11, stk. 2.

h) reglur um døming og hvussu útbúgvingarskjøl verða tilevnað og útflyggjað, smb. § 11, stk. 3.

i) fíggarætlan skúlans, smb. § 14, stk. 2.

j) reglur um gjald fyri undirvísingartilfar, smb. § 15, stk. 2.

k) setan í starv og loysan úr starvi av skúlastjóra og varaskúlastjóra, smb. § 16, stk. 1.

l) reglur um læraraførleika, smb. § 16, stk. 3.

Stk. 2. Skúlaráðið hevur eisini til *uppgávu* at tilnevna skúlanevndina, smb. § 21, stk. 1.

Stk. 3. Skúlaráðið kann eftir áheitan ráðgeva landsstýrismanninum um, hvussu útbúgvingarskipanin eigur at verða lögð til rættis, so at sett mál og krøv verða rokkin, og tað kann av sínum eintingum umrøða og bera fram alt, ið ráðið og skúlanevndin halda hava týðning fyri útbúgvingarnar.

Kapittul 6 Nevndarskipanin

§ 21. Skúlaráðið tilnevnir eina skúlanevnd, sum skal viðgera mál um almanna- og heilsuútbúgvingarnar við støði í teimum heimildum, sum givnar eru í hesi lóg.

Stk. 2. Gjøllari reglur viðvíkjandi skúlanevndini verða ásettar av landsstýrismanninum.

Stk. 3. Reglurnarsambært stk. 2 skulu greitt lýsa mannagongdina fyri nevndararbeiðið, herímillum skrivstovuhjálp og útreiðslur til skúlanevndina, tilnevning og val av nevndarlimum og um atkvøðugreiðslur.

§ 22. Skúlanevndin hevur 5 limir. Nevndarlimirnir verða valdir fyri fýra ár. Fyri hvønn nevndarlim verður ein varalimur valdur.

Stk. 2. Skúlanevndin skipar seg sjálv.

Stk. 3. Skúlaráðið tilnevnir limir, ið skulu hava fakligt innlit í tey arbeiðsøki, sum lógin um almanna- og heilsuútbúgvingarnar fatar um.

Stk. 4. Skúlanevndin kann eftir tørvi innkalla serkøna hjálp til at møta á nevndarfundum.

Stk. 5. Val av nevndarlimun fer fram eftir reglunum í javnstøðulógini.

§ 23. Skúlanevndin *samtykkir* reglur um:

- a) hvørja útbúgving sær, smb. § 3, stk. 3.
- b) upptøku í skúla og um skúlasamstarv, smb. § 8, stk. 1.
- c) serundirvísing og sernámsfrøðiligan stuðul, smb. § 9, stk. 3.
- d) ráð og vegleiðing til næmingin viðvíkjandi útbúgvingini og persónligum viðurskiftum, smb. § 9, stk. 3
- e) útbúgvingarreglur við gjøllari ásetingum, smb. § 10, stk. 1.
- f) frítøku fyri partar av útbúgvingini, smb. § 10, stk. 4.
- g) próvtøku, smb. § 11, stk. 2.
- h) døming og hvussu útbúgvingarskjøl verða tilevnað og útflyggjað, smb. § 11, stk. 3.
- i) gjald fyri undirvísingartilfar, smb. § 15, stk. 2.
- j) læraraførleika, smb. § 16, stk. 3.

Stk. 2. Skúlanevndin hefur eisini til *uppgávu*:

- a) at áseta reglur um upptökukrøv, smb. § 4, stk. 2 og § 5, stk. 2.
- b) saman við skúlastjóranum at góðkenna og tryggja tørvin á upplæringarplássum, smb. § 13, stk. 1 og 2.
- c) at gera lesiætlanir fyri tær einstøku útbúgvingarnar, smb. § 24.
- d) at fylgja við, um tørvur er á at endurnýggja nevndu reglur og koma við uppskoti um hetta, smb. § 24.

Stk. 3. Skúlanevndin skal eftir áheitan geva skúlaráðnum ummæli í málum, ið hava týdning fyri arbeiðið hjá ráðnum og kann av sínum eintingum umrøða og bera fram alt, ið nevndin heldur hava týdning fyri útbúgvingarnar eftir hesi lóg.

§ 24. Skúlastjórin skal í samstarvi við skúlanevndina gera lesiætlanir, sum neyvt lýsa innihaldið í undirvísingini við støði í teimum reglum, ið sambært § 3 eru ásettar fyri hvørja útbúgving sær. Skúlastjóri og skúlanevnd eiga eisini at fylgja við, um tørvur er á at endurnýggja nevndu reglur og at koma við uppskoti um hetta.

Kapittul 7 Kærurættur

§ 25. Kærur um avgerðir skúlans kunnu leggjast fyri landsstýrismannin.

Stk. 2. Kærast kann í seinasta lagi 4 vikur eftir at kærarin hefur fingið fráboðan um avgerðina.

Stk. 3. Landsstýrismaðurin kann síggja burtur frá kærufreistini, tá ið serlig viðurskipti gera seg galdandi.

§ 26. Landsstýrismaðurin kann áseta, at heimildin eftir § 25 kann leggjast til eina kærunevnd.

Kapittul 8 Gildissetan

§ 27. Henda lóg fær gildi 1. apríl 1998.

1. Almennar viðmerkingar

a) Frágreiðing um galdandi lóggávu

Eingin føroysk lóggáva er nakrantíð sett í gildi um almanna- og heilsuútbúgvingar á miðnámsstigi. Tey fólk, sum hava nomið útbúgving á hesum øki, hava verið á skúla í Danmark og har tikið útbúgvingina eftir galdandi donskum útbúgvingarreglum.

Í 1991 settu danir í gildi nýggja lóg um grundleggjandi almanna- og heilsuútbúgvingar. Tað er við støði í hesi útbúgvingarskipan, at uppskotið um eina føroyska lóg um almanna- og heilsuútbúgvingar á miðnámsstigi er gjørt.

b) Samandráttur av nýskapanini við uppskotinum

Lyklaorðini í málsetninginum fyri almannapolitikkin og heilsupolitikkin eru fyribyrging, sjálvræði, samskipan av uppgávuloysnum innan ymisku liðini í heilsuverkinum og millum heilsu- og almannaøkini, og at enda samanhang í sambandi við loysnum av uppgávum.

Í teim yvirskipaðu málsetningunum fyri menningina í almanna- og heilsuverkinum verður tosað um tørvín á breiðum førleika, minking av fakmørkum og ynski um, at almanna- og heilsuútbúgvingarnar eru ein samanhangandi útbúgvingarskipan og harvið liður í tilboðunum um vinnurættaðari útbúgving.

Av hesi orsök stendst tvístøða millum útbúgvingartørvín á økinum í framtíðini og tær núverandi almanna- og heilsuútbúgvingarnar. Serliga á stuðuls-, røktar- og umsorganarøkinum eru útbúgvingar, ið geva avmarkaðan vinnuførleika og harvið eisini sundurbýttar starvsfólkabólkar við innanhýsis heimildartrupulleikum. Sum dømi kann nevast, at stuðul til eldri, sum búa í egnum bústaði, við tíðini er broyttur til eisini at fevna um fleiri røktar- og umsorganaruppgávur.

Harumframt elvir tað til trupulleikar, tá ið nýggjar uppgávur skulu loysast. Í sambandi við at uppgávur verða fluttar frá sjúkrahúsøkinum til heimarøktina, hevur ivi stungið seg upp um, hvørjir starvsbólkar skulu røkja tær ávísu uppgávarnar.

Ein týðandi avleiðing av hesi gongd er eisini tann vaksandi tørvurin á starvsfólki, sum hevur førleika at taka sær av samskipandi, tilrættaleggandi og vegleiðandi uppgávum m.a. á eldraðkinum.

Umframt nevndu útbúgvingar eru eisini framhaldandi útbúgvingar á almanna- og heilsuøkinum, so sum útbúgving til sjúkrasystir, ljósmóðir o.s.fr.

Stuðuls-, røktar- og umsorganarøki fevnir um eitt so stórt útbúgvingar- og arbeiðsøki, at tað verður mett at vera grundarlag fyri eini sjálvstøðugari útbúgvingarskipan á jøvnum føti við aðrar útbúgvingarskipanir.

Lógaruppskotið færir við sær eina umlegging av útbúgvingunum á stuðuls-, røktar- og umsorganarøkinum, hvørs endamál er at byggja upp samanhagandi útbúgvingar í staðin fyri allar tær núverandi einstøku útbúgvingarnar, sum ikki eru samskipaðar.

c) Hvær figgjarligur kostnaður stendst av uppskotinum

Tá ið metast skal um, hvussu nógvir umsøkjarar skulu takast upp til heilsuútbúgvingarnar á miðnámsstigi, kann hetta m.a. gerast við støði í teimum størvum, sum eru á stuðuls-, røktar- og umsorganarøkinum í heilsuverkinum. Umleið 600 fólk hava útbúgving/skeið á umrødda øki. Verður roknað við, at starvstíðin er 40 ár, fara eini 15 fólk úr skipanini hvørt ár. Harafturat kann roknað við, at eins nógv fara úr skipanini á annan hátt (vegna sjúku ella fara í annað starv o.s.fr.), soleiðis at umleið 30 fólk tilsamans fara úr skipanin hvørt ár.

Til tess at nøkta tørvin at seta fólk í staðin fyri tey, sum fara úr skipanini, skulu 2 flokkar takast upp á hvørjum ári til heilsuhjálp-útbúgvingina. Roknað verður við, at helvtin av teimum, sum hava lokið hjálparaútbúgvingina fara víðari til *atstøðara*útbúgvingina, og verður sostatt 1 flokkur tikin upp hvørt 1 1/2 ár.

Samanlagt vera sostatt 3 flokkar undir útbúgving um árið. Við tað, at skúlagongdin er 1/3 av samlaðu útbúgvingartíðini, svarar hetta til, at 1 flokkur (15 næmingar) er í miðal í skúla alt árið.

Samanborið við aðrar útbúgvingar á miðnámsstigi, verða samlaðu undirvísingarútreiðslurnar í miðal pr. ársnæming mettar til umleið 40.000 kr. Samlaðu undirvísingarútreiðslurnar verða sostatt umleið 600.000 kr.

Umframnt vanligu útbúgvingarskipanina verða verandi starvsfólk, sum annaðhvørt hava útbúgving/skeið ella royndir, tikin upp til útbúgving eftir einari uppskúlingarskipan. Umleið 300 fólk verða tikin upp til hesa uppskúlingarskipanina til annaðhvørt heilsuhjálpara ella heilsuatstøðara. Miðal skúlagongdin er roknað til 15 vikur.

1 flokkur við 20 næmingum verður tikin upp til uppskúling hvørt hálvár. Roknað eftir somu miðalútreiðslum pr. ársnæming, verða samlaðu undirvísingarútreiðslurnar til uppskúling 800.000 kr.

Umleið 50% verða lögð aftrat til annan rakstur, soleiðis at samlaðu útreiðslurnar í skúlagongdini og í uppskúlingini verða umleið 2,1 mió kr.

Útreiðslurnar til lestrarstuðul til fólk undir útbúgving verða hesar: 30 næmingar eru í skipanini til heilsuhjálpara, 15 í skipanini til heilsuatstøðara og 20 í uppskúlingarskipanini. Sostatt er 65 fólk í skipanini árliga. Verður miðalstuðulin (uml. 21.000 kr. um árið) nýttur sum grundarlag undir útrokningini, verður samlaði árligi lestrarstuðulin uml. 1,4 mió kr.

Samlaðu árligu útreiðslurnar við atliti at heilsuútbúgvingunum á miðnámsstigi, t.e. útreiðslurnar til vanligu útbúgvingargongdina, til uppskúling og til lestrarstuðul, verða sostatt **3,5 mió kr.**

Viðmerkjast skal, at støða *ikki* er tikin til útreiðslur, sum standast av hølisviðurskiftum o.l., við tað at einki ítækiligt enn fyriliggur hesum viðvíkjandi.

d) Hverjir almennir stovnar ella aðrir hava havt uppskotið til ummælis, og hverjar viðmerkingar teirra hava verið

Hetta er tikið við, av tí at tað er eitt krav í tingskipanini. Roknað er við, at landsstýrismaðurin tekur støðu til eina møguliga hoyring.

2. Serligar viðmerkingar

Viðmerkingar til hverja einstaka grein

Til § 1

Starvsækið hjá almanna- og heilsuhjálparum er í hövuðsheitum innan fyribils ella varandi heimahjálp, heimasjúkrarækt, vardar bústovnar, og sambýlir. Starvsækið hjá almanna- og heilsuatstøðingum er í hövuðsheitum á somatiskum og psykiatriskum sjúkrahúsum, røktarheimum og sambýlum, hjá líkamliga brekaðum og í sambandi við eldraræktina.

Tær vanligu arbeidsuppgávur á hesum økjum eru:

- at veita hjálp til vanligt húsligt arbeiði, so sum at keypa inn, matgera og at gera reint o.l.,
- at hjálpa eldri og brekaðum við tí, tey ikki eru før fyri sjálvi, so sum persónligt reinføri,
- at fremja fyribýrgjandi og aktiverandi fysiskar, psykiskar og sosialar uppgávur
- at fremja vanligar og meira fjøltáttaðar sjúkrarøktaruppgávur, herundir at eygleiða, at kannað o.l.
- at venja, hava umsjón, at vegleiða og at undirvísa.

Til § 1, stk. 4

Endamálið við útbúgvingini til almanna- og heilsuhjálpara er at geva næmingunum fyritleyktir fyri at veita brúkarum/familjum arbeidsligan og persónliga stuðul í tí dagliga; at stuðla, aktivera við tí fyri eyga at kunna varðveita vanligan lívshátt, og at rækja grundleggjandi sjúkrarøktarveitingar viðvíkjandi stuðuli, røkt og umsorgan á tí primera almanna- og heilsuøkinum.

Endamálið við útbúgvingini til almanna- og heilsuatstøðara er at geva næmingunum fyritleyktir fyri at meta um neyðuga tørvir og fyri sjálvstøðugt at rækja og tilrættaleggja samskipaðar umsorganaruppgávur og aktiverandi arbeiði. Hetta fevnir eisini um stimulering af fysiskum, intellektuellum og skapandi eiginleikum fyri einstakar borgarar og bólkar av borgarum. Útbúgvingin hevur harumframt til endamáls at geva næmingunum fyritleyktir fyri at meta um neyðuga tørvir og fyri sjálvstøðugt at rækja grundleggjandi heilsu- og sjúkrarøktarveitingar viðvíkjandi stuðuli, røkt og umsorgan á tí primera og sekundera almanna- og heilsuøkinum.

Til § 1, stk. 5

Útbúgvingin sum almanna- og heilsuatstøðari gevur eisini atgongd til aðrar hægri útbúgvingar á almanna- og heilsuøkinum - t.d. útbúgving til sjúkrasystir og ljósmóðir.

Til § 2

Útbúgvingarnar verða skipaðar soleiðis, at skift verður millum starvsvenjing á upplæringarplássum og undirvísing í skúla.

Útbúgvingin til almanna- og heilsuhjálpara fevnir um skúlaundirvísing og starvsvenjing í stuðuli, rækt og umsorgan av fólki við tørvi á arbeiðsligum og persónligum stuðuli, aktivering og grundleggjandi sjúkrarækt har brúkarin býr.

Útbúgvingin til almanna- og heilsuatstøðara fevnir um skúlaundirvísing og starvsvenjing viðvíkjandi umsorgan og aktivering av einstakum borgarum og bólkum av borgarum, serliga eldri og brekaðum. Eisini fevnir atstøðaraútbúgvingin um grundleggjandi heilsu- og sjúkrarækt av sjúklingum og viðskiftafólki við líkamligum, sálarligum og sosialum tørvi.

Útbúgvingarnar eru skipaðar í eindir (modul) við skúlaundirvísing og starvsvenjing, ið fevna um ymisk starvsøki, soleiðis at næmingarnir fáa fjølbroyttar royndir á tí primera og sekundera stuðuls-, ræktar- og umsorganarøkinum.

Skúlin skal skipa fyri, at starvsvenjingin er í samsvari við ásetingarnar í útbúgvingarskipanini, smb. § 10.

Til § 3

Landsstýrismaðurin ásetir endaligu útbúgvingarreglurnar. Landsstýrismaðurin setir eitt skúlaráð. Skúlaráðið setir eina skúlanevnd. Skúlanevndin ger og samtykkir reglur fyri hvørja útbúgving sær sambært heimildunum í § 23. Skúlanevndin leggur hesar reglar fyri skúlaráðið, sum síðani letur landsstýrimanninum sítt ummæli.

Til § 4 og § 8

Atgongdin til útbúgvingarøkið skal, í so stóran mun sum til ber, grundast á heildarmeting av førleika umsøkjara til útbúgving og arbeiði í viðkomandi starvsøki, heldur enn á formligar upptøkutreytir og avmarkingarreglur fyri upptøku.

Fyri ung, sum koma beinleiðis úr fólaskúlanum (9. flokki), og fyri onnur, sum hava tørv á tí, verður sett sum krav, at tey í minsta lagi hava 1 árs starvsligar royndir ella útbúgving. Sum útbúgving verður mettt, at t.d. støðisútbúgving á yrkisskúla er eitt hóskandi upptøku-grundarlag hjá teimum, sum ikki lúka vanligu upptøkutreytirnar.

Orsøkin til hesi krøv er, at mettt verður, at útbúgvingarstøðið í 9. flokki ikki í sjálvum sær er næktandi grundarlag fyri at fara undir útbúgving til almanna- og heilsuhjálpara. Samstundis verður mettt neyðugt, at ung, ið koma beinleiðis úr 9. flokki, hava tørv á at mennast meira fakliga og persónliga til tess at megna tey krøv, sum fylgja við útbúgvingini til almanna- og heilsuhjálpara. Nevndin metir, at kravið um í minsta lagi at hava 1 árs starvsligar royndir ella útbúgving gevur næmingunum munandi betri møguleikar at fyrireika seg til at fara undir útbúgvingina, heldur enn bert at áseta eitt aldursmark.

Aðrar royndir enn tær omanfyri nevndu, er serliga ætlað tilkomnum, sum ikki hava 9. flokk. Her verður serliga hugsað um teir heimahjálparar, sum eru í skipanini í dag. Umframt at fáa atgongd til hesa útbúgving eftir hesi grein, kunnu teir fáa stytta lærutiðina, um teir lúka krøvini í § 10, stk. 4.

Til § 5 og § 8

Upptøkukrøvini til almanna- og heilsuatstøðaraútbúgvingina er annaðhvørt lokin útbúgving til almanna- og heilsuhjálpara ella onnur viðkomandi útbúgving á miðnámsstigi, t.d. viðkomandi støðis-útbúgving á yrkisskúla.

Tann, sum í minsta lagi hevur 1 árs førleika, grundaðan á annaðhvørt viðkomandi útbúgving ella starvsroyndir ella eina samanseting av hesum báðum, hevur eisini atgongd til atstøðara-útbúgvingina. Her verður m.a. hugsað um útbúgvingar, sum ikki eru nevndar í § 5, stk. 1, nr. 3. Førleikakrøvini svara í slíkum førum til krøvini sambært § 5, stk. 1, nr. 1.

Til §§ 6 og 7

Stuðuls-, røktar- og umsorganarøkið fevnir um eitt so stórt útbúgvingar- og arbeiðsøki, at tað verður mettt at vera grundarlag fyri sjálvstøðugari útbúgvingarskipan á jøvnum føti við aðrar útbúgvingarskipanir. Javnsetanin við aðrar útbúgvingar setir krøv um eina greiða profilering og uppbygging, grundað á fyriritreytir og krøv fyri hetta øki.

Útbúgvingin til hjálpara varir 1 ár og útbúgvingin til atstøðara 1½ ár. Útbúgvingarnar fevna um bæði starvsliga læru á upplæringarplássum og undirvísing í skúla í lutfallinum 2 til 1, tó smb. § 6, stk. 2, og § 7, stk. 2.

Til § 9

Næmingi, sum hevur tað fyri neyðini, kann fáa serundirvísing og annan sernámsfrøðiligan stuðul. Næmingur kann eisini fáa ráð og vegleiðing viðvíkjandi útbúgvingini og persónligum viðurskiftum. Her verður eisini hugsað um ráð og vegleiðing, áðrenn farið verður undir útbúgvingina.

Til § 10, stk. 1

Skúlaundirvísingin í sambandi við útbúgvingina til *hjálp*ara fevnir um kravdar lærugreinir og vallærugreinir. Kravdu lærugreinirnar fevna um fylgjandi fakøki:

- Praktiskar yrkislærugreinir,
- Mentanaraktivitetsfakligar yrkislærugreinir
- Pedagogisk-psykologiskar yrkislærugreinir
- Almanna- og samfelagsfakligar yrkislærugreinir
- Yrkislærugreinir viðvíkjandi røkt.

Praktisku yrkislærugreinirnar fevna um føðslulæru, húsarhald, herundir reingerð, vasking, innkeyp, matgerð, arbeidissrørslur og lyftiteknikk, umframt persónligan stuðul, herundir umsorgan, persónligt reinføri, úr- og flæting o.a.

Starvsliga upplæringin í sambandi við útbúgvingina til *hjálp*ara fevnir um tíðarskeið, sum í høvuðsheitum fevna um arbeidssligan og persónligan stuðul, aktivering og grundleggjandi sjúkrarøkt.

Málsetningurin við starvsligu upplæringini er, at næmingarnir:

- fáa førleika at røkja uppgávur í sambandi dagliga lívsháttin hjá borgaranum, herundir at vísa fyrilit fyri orku og førleika hjá borgaranum.
- nýta rættar arbeidshættir og støður, lyfta á rættan hátt og nýta røttu hjálpartólini,
- fáa førleika at veita vanligan aktivitets- og umsorganartørv,
- fáa førleika at síggja tekin um broytingar í trivnaðar- og heilsustøðuni,
- at duga at framleggja slíkar eygleiðingar, og í tí sambandi at geva sær far um egið ábyrgdar- og heildarøki, og
- fáa førleika at røkja grundleggjandi sjúkrarøktaruppgávur.

Skúlaundirvísingin í sambandi við útbúgvingina til *atstøðara* fevnir um kravdar lærugreinir og vallærugreinir. Kravdu lærugreinirnar fevna um fylgjandi fakøki:

- Yrkislærugreinir viðvíkjandi fyriskipan
- Almanna- og samfelagsfakligar yrkislærugreinir
- Mentanaraktivitetsfakligar yrkislærugreinir
- Pedagogiskar-psykologiskar yrkislærugreinir
- Medisinskar yrkislærugreinir
- Yrkislærugreinir viðvíkjandi sjúkrarøkt

Yrkislærugreinir viðvíkjandi fyriskipan fevna um arbeiðs- og leiðsluskipan, samstarvslæru, arbeiðsmarknaðarviðurskipti og arbeiðsumhvørvi.

Starvsliga upplæringin í sambandi við útbúgvingina til *atstøðara* fevnir um longri tíðarskeið, sum í høvuðsheitum fevna um umsorgan, aktivering og grundleggjandi heilsu- og sjúkrarøkt.

Málsetningurin við starvsligu upplæringini er, at næmingarnir:

- fáa førleika at meta um tørv og sjálvstøðugt at fremja grundleggjandi heilsu- og sjúkrarøktaruppgávur,
- fáa førleika at meta um tørv,
- tilrættaleggja og sjálvstøðugt fremja aktiverandi og umsorganaruppgávur, við støði í heildarstøðuni hjá borgaranum,
- fáa førleika í tvørfakligum samstarvi og trygd í arbeiðinum innan ábyrdar- og heimildarøkið hjá almanna- og heilsuáttæðarum,
- fáa førleika at síggja tekin og staðfesta eyðkenni við vanligum somatiskum og sálarligum sjúkum, og taka hóskandi stig í hesum sambandi,
- kunnu geva heilivág sambært galdandi vegleiðingum,
- kunnu staðfesta og taka samábyrgd til tess at fyrirbyggja skaðiligum árinum á trivnað og heilsu, og
- kunnu røkja samskipandi og vegleiðandi uppgávur, umframt undirvísing við tilknýti til arbeiðsøkið.

Til § 10, stk. 3

Almennar lærugreinir, sum t.d. alisfrøði, evnafrøði stóddfrøði og málsligar lærugreinir, kunnu takast móti stytting av starvsvenjingini. Hesar lærugreinir kunnu takast samstundis sum sjálv útbúgvingin fer fram. Næmingurin fær frí frá starvsvenjingini fyri at taka lut í undirvísingini í almennu lærugreinunum. Um skúlin ikki gevur undirvísing í tilíkkum almennum lærugreinum, kunnu tær takast á øðrum góðkendum skúla.

Til § 10, stk. 4

Landsstýrismaðurin leggur dent á, at tað í mest møguligan mun verður tikið fyrilit fyri útbúgvingum ella starvsroyndum, ið umsøklarar hava frammanundan, soleiðis at næmingarnir ikki verða noyddir at taka partar av útbúgvingini, sum teir longu frammanundan hava. Talan nýtist ikki burturav at verða um tílíkar fyritleytir á almanna- og heilsuøkinum, men kann eisini verða tilsvareandi fyritleytir á øðrum avvarðandi starvsøkjum, sum kunnu metast ájavnt við slíkar fyritleytir á almanna- og heilsuøkinum.

Landsstýrismaðurin ásetur reglur um, at næmingar við viðkomandi útbúgvingum ella starvsligum fyritleytum skulu sleppa undan pørtum av útbúgvingunum. Tó kann *ikki* gevast loyvi til, at næmingar sleppa undan royndum fyri samlaðu útbúgvingina, ella fyri serliga týðandi partar av útbúgvingini í tílíkan mun, at útbúgvingin ella royndir ikki kunnu metast at verða gjøgnumfórdar.

Heimahjálparar, sum seinastu 5 árin hava starvast við beinleiðis stuðuls-, røktar- og umsorganaruppgávum í samanlagt minst 3 ár, við 24 arbeiðistímum um vikuna, hava møguleika at útbúgva seg til almanna- og heilsuhjálpara. Teir skulu taka somu skúlaundirvísing sum almanna- og heilsuhjálparar, men av tí at teir hava nógvar royndir sum heimahjálparar, fáa teir góðskrivað tann partin av starvsvenjingini. Við at velja hesa loysnina varir útbúgvingin bert 26 vikur. Útbúgvingin fevnir um ástøðiliga undirvísing í 12 vikur og starvsvenjing í 14 vikur á røktarheimum, eldrasambýlum og á eldratilhaldum (dagtilhaldum).

Sjúkrahjálparar, sum seinastu 5 árin hava starvast við beinleiðis stuðuls-, røktar- og umsorganaruppgávum í samanlagt minst 3 ár, við 24 arbeiðistímum um vikuna, hava møguleika at útbúgva seg til almanna- og heilsuatstøðara við at taka ½ árs ástøðiliga undirvísing og ½ árs starvsvenjing innan somatiska, psykiatriska og primera økið. Starvsvenjingin verður lögð soleiðis til rættis, at sjúkrahjálparar, hvørs starvsroyndir serliga stava frá einum av nevndu starvsøkjum, fáa meginpartin av starvsvenjingini innan hini bæði starvsøkini ið teir ikki hava. T.d. skal ein næmingur við royndum á somatiska økinum eina mest fáa starvsvenjing innan psykiatriska og primera økið. Á henda hátt verður roynt at tryggja, at næmingarnir fáa kunnleika til øll viðkomandi starvsøki.

Ræktarheimsassistentar (atstøðarar), sum seinastu 5 árinu hava starvast við beinleiðis stuðuls-, ræktar- og umsorganaruppgávum í samanlagt minst 3 ár, við 24 arbeiðstímum um vikuna, hava møguleika at útbúgva seg til almanna- og heilsuatstøðara við at taka atstøðiliga undirvísing í 8-10 vikur og starvsvenjing í 13-16 vikur. Starvsvenjingin skal í mestan mun takast á somatiska økinum. Eftir lokna upptøkuroynd eru møguleikar fyri at góðskriva upp til 1 ár og 3 mánaðir til sjúkrasystraútbúgvingina.

Ræktarar (pleygarar), sum seinastu 5 árinu hava starvast við beinleiðis stuðuls-, ræktar- og umsorganaruppgávum í samanlagt minst 3 ár, við 24 arbeiðstímum um vikuna, hava møguleika at útbúgva seg til almanna- og heilsuatstøðara, við at taka atstøðiliga undirvísing í 15-18 vikur og starvsvenjing í 13-16 vikur. Starvsvenjingin skal í mestan mun takast á primera økinum.

Í Danmark kunnu *ítrivsvegleiðarar* søkja um góðskrivning fyri útbúgving sína í teimum nýggju almanna- og heilsuútbúgvingunum.

Til § 11

Skúlin gevur próvskjal eftir lokna hjálpara- og atstøðaraútbúgving. Prógvíð skal vísa úrslitini av teim royndum, ið tiknar eru, úrslitini av starvsligum uppgávum og støðumetum. Royndirnar í sambandi við skúlagongdina skulu vera skrivligar, munnligar ella bæði skrivligar og munnligar. Starvsvenjingin og kravdar starvsligar uppgávur verða settar við støðuroyndum. Útbúgvingarnar enda við einari ástøðisroynd. Fyri teir næmingar, sum fáa styt um lærutíðina eftir § 10, stk. 4, eru somu reglur galdandi fyri royndir og døming sum fyri vanligar næmingar.

Tað starvsheitið, ið útbúgvingin gevur rætt til, skal standa á próvskjalinum, sum annars eisini skal vísa fakliga útbúgvingarøkið, tímatálið, longdina á starvsvenjingini og hvørji starvslig upplæringarpláss, næmingurin hevur verið á.

Til § 12

Undirvísingin til hjálpara- og atstøðaraútbúgvingarnar fara fram í skúla, sum er góðkendur av landsstýrismanninum til at geva hesa útbúgving, smb. § 10.

Til § 13

Skúlanevndin góðkennir og tryggjar tærvin á upplæringarplássum saman við skúlastjóranum. Vegleiðingin og venjingin, sum næmingurinn skal fáa á upplæringarplássinum í útbúgvingini, skal veitast av starvsfólki, ið hevur neyðugan førleika. Skúlin vegleiðir upplæringarplássini um tilrættaleggingina av hesum.

Samstarvið millum skúlastjóra og skúlanevnd verður ásett av landsstýrismanninum, samb. § 21, stk. 2.

Til § 14

Landsstýrismaðurin hevur ta fíggarligu ábyrgdina av skúlanum.

Til § 15

At skúlagongdin er gjaldsleys fyri næmingarnar merkir, at skúlin ikki kann krevja gjald frá næmingum fyri skúlagongdina ella fyri upplæringina á upplæringarplássum.

Høvuðsreglan er, at tað vanliga undirvísingartilfarið er ókeypis fyri næmingarnar, men landsstýrismaðurin kann, eftir ummæli frá skúlaráðnum og eftir samtykt frá skúlanevndini, gera reglur um, at næmingarnir sjálvir skulu rinda undirvísingartilfarið ellar partar av tí.

Til § 16

Landsstýrismaðurin setir í starv og loysir úr starvi skúlastjóra og varaskúlastjóra, eftir ummæli frá skúlaráðnum, meðan skúlastjórinn setir í starv og loysir úr starvi lærarar og onnur starvsfólk skúlans.

Til § 17

Skúlastjórinn hevur fakligu ábyrgdina av, at útbúgvingarnar verða framdar innan ásettu karmarnar í hesi lóg, og hevur eisini fyrisitingarligu ábyrgdina, umframt fíggarligu ábyrgdina innan játtanina til skúlan.

Til §§ 18, 19 og 20

Landsstýrismaðurin setir eitt skúlaráð. Limirnir skulu umboða arbeiðsøkini, sum lógin um almanna- og heilsuútbúgvingar fevnir um. Hesi umboð nýtast ikki, eins og í skúlanevndini, at hava serligt tilskilað fakligt innlit.

Ráðsskipanin hefur til endamáls at geva hesum arbeíðsøkjum neyðuga ávirkan á útbúgvíngarskipanina, so hon í mest møguligan mun samsvarar við ynskini fyri avvarðandi arbeíðsøki.

Ráðið viðger yvirskipað mál og ger ummæli til landsstýrismannin sambært teim heimildum, tí eru gívnar í hesi lóg. Gjállari reglur viðvíkjandi skúlaráðnum verða ásettar av landsstýrismanninum.

Til §§ 21, 22 og 23

Skúlaráðið tilnevnir eina skúlanevnd. Limirnir skulu hava fakligt innlit í arbeíðsøki, sum lógini um almanna- og heilsuútbúgvíngar fevnir um.

Skúlanevndin ger og samtykkir útbúgvíngarreglur og annað við støði í teimum karmum, sum henda lóg heimilar. Gjállari reglur um skúlanevndini og reglur um samstarvið millum skúlastjóra og skúlanevnd verða ásettar av landsstýrismanninum, smb. § 13 og § 24.

Til § 24

Samstarvið millum skúlastjóra og skúlanevnd verður ásett av landsstýrismanninum sambært § 21, stk. 2.

Til § 25 og § 26

Kærur um avgerðir skúlans í málum viðvíkjandi útbúgvíngunum og kærur um próvtøku skulu sendast skúlastjóranum, sum beinanvegin sendir kærana til landsstýrismannin saman við egnu viðmerkingum sínum, ella til eina kærunevnd, um so er, at landsstýrismaðurin smb. § 26 í lógaruppskotinum hevur lagt avgerðir í kærumálum til slíka kærunevnd.

Til § 27

Við gildissetan 1. apríl 1998, verður roknað við, at útbúgvíngarnar verða settar í verk við skúlaársbyrjan 1998/99, t.v.s. frá august 1998.